

Jagoda Załęska-Kaczko

Międzynarodowa wystawa „*Bauten der Technik*” i obchody 25. rocznicy założenia Technische Hochschule w Gdańsku w 1929 roku

Celem niniejszej publikacji jest rekonstrukcja genezy, przebiegu i ekspozycji międzynarodowej wystawy „*Bauten der Technik*”, która odbyła się latem 1929 r. w Gdańsku, a także wprowadzenie do problematyki połączonych z wystawą obchodów 25-lecia ówczesnej Wyższej Szkoły Technicznej Wolnego Miasta Gdańska (Technische Hochschule der Freien Stadt Danzig).

Po odłączeniu Gdańska od Rzeszy Niemieckiej i utworzeniu Wolnego Miasta Gdańska (dalej: WMG) nowo powołaną instytucją odpowiedzialną za kwestie handlowo-wystawiennicze został Urząd Targowy w Gdańsku (Messeamt der Stadt Danzig), organizator pierwszych międzynarodowych targów w WMG¹. W 1924 roku powołano do życia spółkę akcyjną Gdańskie Międzynarodowe Targi (Danziger Internationale Messe), która została rozwiązana po zaledwie trzech latach działalności². Pomimo permanentnych trudności gospodarczych (m.in. wojny celnej z Polską), idea cyklicznych międzynarodowych targów w Gdańsku została utrzymana.

Jesienią 1928 r. powołano w Gdańsku spółkę wystawienniczą (Ausstellungs-Gesellschaft m.b.H.), a Hans Ruppe – dawny prezes gdańskiego Urzędu Targowego³ – podjął rozmowy z przedstawicielami Pruskiego Ministerstwa Handlu i Rzemiosła w kwestii oficjalnego wsparcia organizacji nowej międzynarodowej wystawy w Gdańsku, zastępującej formułę targów, lecz zbliżonej do nich ze względu na cel, jakim była stymulacja kontaktów handlowych i gospodarki obszaru nadbałtyckiego⁴. Zgodnie z zaprezentowaną w Berlinie koncepcją, wystawa miała być poświęcona tematyce portowo-okrętowej, a jej

---

¹ W 1920 r. zorganizowano za pośrednictwem urzędu wielobranżowe, międzynarodowe targi wiosenne w kompleksie dawnych budynków wojskowych przy ówczesnej Wallgasse (obecna ul. Wałowa).

² Do osiągnięć tej organizacji zaliczane są: drugie międzynarodowe targi (wielobranżowe) w 1924 r. oraz targi wiosenne i jesienne, zorganizowane w 1925 r. (o znacznie mniejszym zasięgu).

³ Por. „Messe und Ausstellung”, Zentralblatt für das gesamte Meß- und Ausstellungswesen sowie für Märkte und Musterlager, R. 11, 7–13 II 1929, nr 6, s. 7.

⁴ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz (dalej: GStAPK), sygn. I HA Rep. 120, E XVI Nr. 567, Ministerium für Handel und Gewerbe (poszyt poświęcony kwestiom wystawiennictwa w Gdańsku w latach 1919–1928) [k. nienum.].

ekspozycja stymulowałaby rozwój międzynarodowej współpracy⁵. Wstępnie planowano, że wystawa odbędzie się w dniach 12–26 maja 1929 r. w Sopocie⁶.

Władze niemieckie, po przeprowadzeniu konsultacji międzyministerialnych⁷, odmówiły oficjalnego wsparcia wystawy, jak podano – ze względu na niedostateczne przygotowanie po stronie władz Wolnego Miasta⁸. Zapał organizatorów jednak nie osłabł. Powołano szesnastoosobowy komitet organizacyjny, w którego skład weszli m.in. senatorowie WMG, profesorowie Wyższej Szkoły Technicznej i kilku wydawców lokalnej prasy⁹. Wkrótce informacje o wystawie zostały rozpowszechnione w fachowych periodykach niemieckich. W toku planowania uznano, że należałoby przesunąć termin wystawy na okres lipca i sierpnia, kiedy miały przypadać obchody 25-lecia Wyższej Szkoły Technicznej, a miasto byłoby pełne turystów¹⁰. Kilkakrotnie modyfikowano oficjalną nazwę wystawy (nie znając pełnej listy wystawców)¹¹. Jeszcze przed końcem 1928 r. postanowiono o przeniesieniu wystawy z Sopotu do Gdańska¹², do nowej hali targowej o powierzchni

⁵ W opublikowanym przed końcem listopada 1928 r. prospekcie reklamowym wystawy, zatytułowanym *Führer durch die Internationale Hafen- und Schifffahrtsausstellung*, zamieszczono informację, że głównym celem wystawy jest prezentacja dotychczasowego rozwoju portów, ich zaplecza gospodarczego oraz możliwości ich dalszej rozbudowy, a także ułatwienie zarządom portów nawiązania kontaktu z reprezentantami handlu międzynarodowego [k. nienum.].

⁶ GStAPK, I HA Rep. 120, E XVI Nr. 567 [k. nienum.].

⁷ W negocjacjach uczestniczyli m.in. przedstawiciele: Urzędu Spraw Zagranicznych, trzech Ministerstw Rzeszy (gospodarki, spraw wewnętrznych i finansów), a także dwóch ministerstw Prus (handlu i rzemiosła oraz finansów). Zezwolono – za pośrednictwem władz portów w Szczecinie i Królewcu – na nieodpłatną ekspozycję modeli okrętów należących do państwowych władz (bez podania nazwy właściciela) (GStAPK, I HA Rep. 120, E XVI Nr. 567 [k. nienum.]). Warto zauważyć, że w dokumentacji ministerialnej pojawiła się również nota, zgodnie z którą władze II Rzeczypospolitej miały próbować nakłaniać polskich przedsiębiorców do organizacji konkurencyjnej wystawy w Gdyni.

⁸ GStAPK, I HA Rep. 120, E XVI Nr. 567 [k. nienum.].

⁹ Skład komitetu organizacyjnego współtworzyli: Julius Jewelowski (senator ds. handlu), dr Hugo Althoff (architekt i senator ds. budownictwa), Gustav Fuchs (po śmierci w marcu 1929 r. zastąpiony przez syna Hansa), Friedrich von Wilpert (przewodniczący Związku Gdańskiej Prasy), profesorowie Wyższej Szkoły Technicznej – Karl Hoepfner, Otto Kloepfel, Otto Lienau, F.W. Otto Schulze, a także inne osoby związane zawodowo z gospodarką morską (pełny wykaz członków komitetu zob. *Grosse Ausstellung für Schiffbau, Hafenbau, Wasserbau, Hochbau, Strassenbau, Fischerei, Wassersport, Verkehrswerbung, Danzig Messehalle, 14. Juli-11. Aug. 1929* [Danzig, 1929], k. 2).

¹⁰ GStAPK, I HA Rep. 120, E XVI Nr. 567 [k. nienum.].

¹¹ Nazwę *Internationale Hafen- und Schifffahrts-Ausstellung in Zoppot-Danzig* zastąpiono na początku 1929 r. określeniem *Große Ausstellung für Schiffbau, Hafenbau, Wasserbau, Hochbau, Straßensbau mit Sonderabteilungen, Verkehrswerbung, Wassersport, Meeresfischerei in Danzig*, po czym przed lipcem 1929 r. wprowadzono nazwę *Bauten der Technik. Große Ausstellung für Schiffbau, Hafenbau, Hochbau, Wasserbau, Straßensbau, Flugwesen, Fischerei, Wassersport und Verkehrswesen in Danzig* (por. „Messe und Ausstellung”, R. 11, 7–13 II 1929, nr 6, s. 7; 1–7 VIII 1929, nr 31, s. 9). Określenie „*Bauten der Technik*” zostało zapożyczone z objazdowej wystawy o tej samej nazwie, przygotowanej w 1928 r. przez Muzeum Folkwang w Essen przy pomocy Werkbundu.

¹² Obiekcje względem pierwotnej lokalizacji ekspozycji (pomieszczeń domu zdrojowego w Sopocie) zgłaszał od początku Senat WMG (GStAPK, I HA Rep. 120, E XVI Nr. 567 [k. nienum.]). Stan przygotowań we wrześniu 1928 zob. „Hansa”. *Deutsche nautische Zeitschrift*, R. 65, 20 X 1928, nr 20, s. 1688; opis zaawansowania prac nad wystawą w kwietniu 1929 r. zob. „Hansa”, R. 66, 13 IV 1929, nr 15, s. 627.

3 tys. m², oddanej do użytku w 1925 r. i położonej w odległości około 500 m od głównego dworca kolejowego w Gdańsku.

Oficjalne otwarcie wystawy nastąpiło 14 lipca 1929 r. W uroczystości, odbywającej się pod patronatem Prezydenta Senatu WMG, Heinricha Sahma, i Rektora Wyższej Szkoły Technicznej, prof. Hermanna Stremme, transmitowanej w audycji radiowej na cały obszar Niemiec¹³, uczestniczyło ponad 600 osób, w tym – oprócz wystawców – przedstawiciele niemieckich szkół wyższych, reprezentanci konsulatów, nowo wybrany Wysoki Komisarz Ligi Narodów, Manfredi Gravina, a także liczni przedstawiciele środowiska przemysłowców¹⁴. W przemowach towarzyszących inauguracji podkreślono, że władze WMG od lat prowadzą starania o nadanie Gdańskowi rangi ważnego miasta kongresowego oraz statusu „bramy do terenów wschodnich”¹⁵. Zwracano uwagę, że jest to pierwsza w Gdańsku wystawa o tak szerokim zasięgu oraz dużej randze, którą zawdzięcza pozycji wystawców¹⁶. W toku przemów wskazywano również na więzi łączące absolwentów Wyższej Szkoły Technicznej z niemieckim przemysłem (zwłaszcza w dziedzinie budownictwa okrętowego).

Organizatorzy wystawy wydali bezpośrednio przed otwarciem ekspozycji broszurę, w której, oprócz danych adresowych, reklam i zbiorczego alfabetycznego wykazu eksponatów, opublikowana została lista wystawców (według stanu sprzed dnia otwarcia wystawy), reprezentujących w przeważającej mierze Niemcy oraz WMG¹⁷. Odnotowano również jednostkowy udział firm z Polski, Szwecji, Finlandii, Danii, Wielkiej Brytanii, Austrii oraz Włoch¹⁸. Ekspozycje były na bieżąco modyfikowane, uzupełniane lub zastępowane nowymi. Przez cały okres trwania wystawy doliczono się łącznie około 200 wystawców (w niektórych boksach prezentowano ekspozycję wspólną dla kilku przedsiębiorstw)¹⁹. W lokalnej prasie zwracano uwagę, że na wystawie reprezentowane są niemal wszystkie czołowe firmy niemieckiego przemysłu stoczniowego (jak koncern Friedrich Krupp, zajmująca się produkcją dźwigów fabryka Demag z Düsseldorfu, Stocznia Blohm

¹³ „Danziger Neueste Nachrichten”, 15 VII 1929, nr 163.

¹⁴ „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 15 VII 1929, nr 163; „Messe und Ausstellung”, R. 11, 1–7 VIII 1929, nr 31, s. 9; „Schiffahrt, Danziger Schiffs- und Hafennachrichten”, dodatek do „Danziger Zeitung” z 14 VII 1929; „Danziger Zeitung”, R. 72, 15 VII 1929, nr 194.

¹⁵ „Hansa”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1199; „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 15 VII 1929, nr 163; „Danziger Neueste Nachrichten”, 15 VII 1929, nr 163. Szczegółowe omówienie treści wystąpień towarzyszących inauguracji wystawy zob. „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 15 VII 1929, nr 163.

¹⁶ „Danziger Neueste Nachrichten”, 15 VII 1929, nr 163.

¹⁷ *Große Ausstellung für Schiffbau...* Lista wystawców (pierwotnie nieprzekraczająca 130 podmiotów) była kilkakrotnie uzupełniana za pośrednictwem lokalnej prasy („Danziger Neueste Nachrichten”, 25 VII 1929, nr 172; „Schiffahrt, Danziger Schiffs- und Hafennachrichten”, dodatek do „Danziger Zeitung” z 14 VII 1929; „Danziger Wirtschaftszeitung”, R. 9, 1929, nr 28, s. 490). W broszurze zamieszczono liczne grafiki i kopie fotografii z zasobów wystawców, brak w niej natomiast diagramu ilustrującego rozmieszczenie boksów czy rzeczywistych fotografii prezentowanych eksponatów.

¹⁸ „Messe und Ausstellung”, R. 11, 7–13 II 1929, nr 6, s. 7; 1–7 VIII 1929, nr 31, s. 9. Początkowo udział w wystawie zapowiadały również zarządy poszczególnych portów (w tym: holenderskich, francuskich, estońskich i lotewskich) (GStAPK, I HA Rep. 120, E XVI Nr. 567 [k. nienum.]).

¹⁹ „Messe und Ausstellung”, R. 11, 1–7 VIII 1929, nr 31, s. 9.

& Voss z Hamburga czy przedsiębiorstwo J. Pohlig z Kolonii)²⁰, a także miejscowe stocznie: Klawittera, Schichaua, Wojana i Gdańska²¹. Odnotowano również udział innych ważnych podmiotów z obszaru WMG, np. Gdańskich Zakładów Elektrycznych (Elektrizitäts- und Gaswerk Danzig) czy miejskiego przedsiębiorstwa tramwajowego.

Publikowane głównie w lokalnej prasie opisy ekspozycji nie pozwalają na rekonstrukcję pełnej listy eksponatów. Poza wspomnianą wcześniej broszurą nie wydano opracowania, które prezentowałoby w wyczerpujący sposób tematykę ekspozycji. Zdawkowe relacje prasowe (zapewne pisane z myślą o przeciętnym czytelniku) umożliwiają natomiast wskazanie stanowisk i obiektów wzbudzających największe zainteresowanie zwiedzających. Ze względu na towarzyszące wystawie huczne obchody rocznicy powołania Wyższej Szkoły Technicznej, znacznie więcej uwagi poświęcono w lokalnej prasie historii uczelni oraz jej roli w niemieckiej polityce i gospodarce (o czym mowa w dalszej części tekstu).

Na stoisku prezentującym działalność Wyższej Szkoły Technicznej, mieszczącym głównie modele, szkice projektowe i próbki materiałów, zachwycono się przede wszystkim miniaturowym, ruchomym modelem kolejki linowej prof. Richarda Petersena, przeznaczonej do transportu towarów w poprzek koryt Motławy i Wisły, z wagonikami wypełnionymi prawdziwym węglem i dołączonym do nich dźwigiem²². Matematycy i fizycy prezentowali m.in. diagramy z zakresu geometrii, statyki i dynamiki, a także próbki laboratoryjne demonstrujące wytrzymałość poszczególnych materiałów, chemicy wykonali zestawienie różnych typów gleb, a architekci²³ pokazali swoje szkice projektowe oraz fotografie zrealizowanych obiektów (np. zaprojektowany przez prof. Alberta Carstena gmach uczelni oraz hotel kuracyjny w Sopocie prof. Ottona Kloeppla)²⁴. Wykładowcy techniki okrętowej zaprezentowali modele okrętów (w tym gdańskich kog), nabrzeży oraz tam, fotografie gdańskich stocznii, a także modele maszyn (m.in. sprężarki, podnośnika i przekrojowy model silnika łodzi torpedowej)²⁵.

Liczni wystawcy prezentowali miniaturowe (i często ruchome) modele okrętów, dźwigów, zakładów stoczniowych, śrub okrętowych oraz całych maszyn. Ekspozowano również ogromną liczbę fotografii. Muzeum Folkwang w Essen przygotowało we współpracy z Werkbundem ponad 900 zdjęć i planów najważniejszych budynków przemysłowych z obszaru Europy i Ameryki Północnej (por. przyp. 11), ekspozycja Niemieckiego Towarzystwa Ratowniczego w Berlinie (Deutsche Lebens-Rettungs-Gesellschaft Berlin) zawierała liczne fotografie z akcji ratunkowych, a Związek Niemieckich Stowarzyszeń

²⁰ „Hansa”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1198; „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 15 VII 1929, nr 163.

²¹ „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 15 VII 1929, nr 163; „Hansa”, R. 66, 20 IV 1929, nr 16, s. 678; 27 VII 1929, nr 30, s. 1220.

²² „Danziger Neueste Nachrichten”, 13 VII 1929, nr 162; 20 VII 1929, nr 168; „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 13 VII 1929, nr 162. W prasie ubolewano nad brakiem środków umożliwiających szybką realizację tego projektu.

²³ W prasie pojawiły się nazwiska: Albert Carsten, Karl Gruber, Otto Kloeppel, Fritz Krieschen oraz Hermann Phleps („Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 15 VII 1929, nr 163).

²⁴ „Danziger Neueste Nachrichten”, 13 VII 1929, nr 162; 20 VII 1929, nr 168. Szkice projektowe prezentowały: kościół we Wrzeszczu, rozbudowę uniwersytetu w Heidelbergu oraz ul. Mariacką.

²⁵ „Danziger Neueste Nachrichten”, 13 VII 1929, nr 162.

Marynarki (Bund Deutscher Marine-Vereine) zaprezentował retrospektywną wystawę fotograficzną (dotyczącą zapewne I wojny światowej) oraz liczne modele okrętów ze zbiorów prywatnych²⁶. Na ekspozycji Niemieckiego Stowarzyszenia Rozgłośni Radiowych (Deutsche Reichsfunkgesellschaft) pokazywano m.in. model półkuli ziemskiej, demonstrujący zasięg niemieckich nadajników radiowych²⁷.

Za równie interesujące uznano w prasie stoiska pozostałych wystawców z obszaru WMG. Podawano, że wspomniane już Gdańskie Zakłady Gazownicze i Elektryczne zaprezentowały nowoczesne rozwiązania z użyciem gazu i prądu, m.in. pralkę elektryczną, podświetlany słup ogłoszeniowy, latarnię gazową, miniaturowy model domu z instalacją gazową oraz diagram demonstrujący wielorakie możliwości wykorzystania kubika gazu²⁸. Stocznia Gdańska eksponowała silniki, dzwony okrętowe i dzwony kościelne (wyprodukowane jeszcze w okresie istnienia jej poprzedniczki, Stoczni Cesarskiej)²⁹, Zakłady Schichaua przygotowały modele koparek i statków (w tym parowca „Columbus”), podobnie jak stocznia Klawittera³⁰. Ponadto pod sufitem hali targowej podwieszono szybowiec „Onkel Ferdinand”³¹ (niestety, nie zachowała się fotografia), a gdańskie stowarzyszenie marynarki (Marineverein „Hohenzollern”) zaprezentowało dwumetrowy model pięciomasztowego żagłowca „Preussen”³².

Uwagę lokalnej prasy zwróciło również osobne stoisko znanego niemieckiego architekta, Fritza Högera z Hamburga, zawierające fotografie jego najważniejszych realizacji, kluczowych dla rozwoju ceglanoekspresjonizmu oraz specjalnie na potrzeby wystawy skonstruowane fragmenty murów, demonstrujące stosowane przez architekta wątki ceglane³³.

Organizatorzy wystawy przygotowali wiele dodatkowych atrakcji dla zwiedzających. W hali ekspozycyjnej wydzielono małą salę kinową, w której emitowano podczas darmowych seansów przygotowane przez wystawców materiały reklamowe i pokazy działania maszyn. Każdorazowo wizytę specjalnych gości uświetniano koncertem orkiestry policji

²⁶ „Danziger Neueste Nachrichten”, 13 VII 1929, nr 162; „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 3 VIII 1929, nr 180.

²⁷ „Danziger Neueste Nachrichten”, 13 VII 1929, nr 162. W toku przygotowań do wystawy zdarzył się przykry wypadek: *Cap Arcona*, eksponat stoczni Blohm & Voss (trzymetrowy model okrętu pasażerskiego, wyceniany na ponad 10 tys. marek) został zniszczony w trakcie transportu i konieczne było zastąpienie go modelem promu oceanicznego *Albert Ballin* („Hansa”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1220; „Danziger Neueste Nachrichten”, 13 VII 1929, nr 162).

²⁸ „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 13 VII 1929, nr 162; 15 VII 1929, nr 163.

²⁹ „Hansa”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1220; „Gazeta Gdańska – Gazeta Morska”, 16 VII 1929, nr 135.

³⁰ „Danziger Zeitung”, 24 VII 1929, nr 203; „Hansa”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1220.

³¹ „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 13 VII 1929, nr 162.

³² „Hansa”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1198.

³³ „Danziger Neueste Nachrichten”, 13 VII 1929, nr 162. W dniu 15 VII 1929 Fritz Höger wygłosił również wykład w auli Wyższej Szkoły Technicznej pod tytułem „*Der deutsche Baustil der Gegenwart*”. Najprawdopodobniej udział Högera w wystawie, połączony z odczytem, można powiązać z uzyskanym przez niego zleceniem na projekt szpitala na gdańskich Polankach (oddany do użytku w 1931 r.). Więcej informacji nt. treści wykładu Högera zob. „Danziger Neueste Nachrichten”, 16 VII 1929, nr 164; „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 16 VII 1929, nr 164.

WMG. Dwa razy dziennie organizowano oprowadzanie po wystawie z przewodnikiem, zwiedzanie gdańskich stoczni, a także rejsy promem po porcie gdańskim i wycieczki autobusowe (do Malborka, Mikoszewa, szlakiem pobliskich elektrowni wodnych, wzdłuż Wisły lub po Kanale Elbląskim)³⁴. Przed otwarciem wystawy organizatorzy deklarowali, że ważną rolę mają spełniać stoiska prezentujące wyposażenie okrętów, wnętrza statków pasażerskich oraz zagadnienia sanitarne, a także kwestie emigracji i turystyki wodnej oraz stoiska poświęcone literaturze i sztuce (wykazującej związek z tematyką portowo-morską)³⁵. W relacjach prasowych brak jest jednak jakichkolwiek uwag w tym zakresie³⁶. Doceniano fakt, iż około 30 wystawców przygotowało modele, ubolewano natomiast nad brakiem ekspozycji prezentującej rozwój gdańskiego portu (połączonej z elementami porównawczymi)³⁷.

Najważniejszym wydarzeniem towarzyszącym wystawie „*Bauten der Technik*” były wspomniane obchody 25-lecia Wyższej Szkoły Technicznej, które odbywały się w dniach 18–20 lipca 1929 r.³⁸ W uroczystościach jubileuszowych uczestniczyli m.in. reprezentanci Senatu WMG, rektorzy uczelni niemieckich, absolwenci Wyższej Szkoły Technicznej, przedstawiciele korporacji akademickich oraz ponad 50 stowarzyszeń naukowych³⁹. Z zaproszenia skorzystało również wielu reprezentantów niemieckich zakładów przemysłowych (w tym głównie niemieckich stoczni). Obchody celebrowano w najbardziej reprezentacyjnych gdańskich gmachach. W głównym gmachu Wyższej Szkoły Technicznej odbyła się inauguracja obchodów, połączona z serią odczytów o tematyce politycznej, historyczno-architektonicznej, gospodarczej i morskiej, a także ceremonia nadania szeregu honorowych tytułów i odznaczeń⁴⁰. W Instytucie Fizyki Wyższej Szkoły Technicznej dokonano oficjalnego otwarcia nowo wybudowanego Auditorium Maximum⁴¹, a w

³⁴ *Grosse Ausstellung für Schiffbau...*; Archiwum Państwowe w Gdańsku (dalej: APG), zespół akt Senatu WMG, *Internationale Hafen und Schifffahrtsausstellung „Bauten der Technik” in Verbindung mit 25-jährigen Jubiläum der Technischen Hochschule in Danzig, 1928–1929*, sygn. 10/260/2756, k. 35. Bilet wstępu na wystawę kosztował 1 gulden (oferowano również zniżki dla grup), a łączny zysk organizatorów wystawy można oszacować na około 20 tys. guldenów.

³⁵ APG, sygn. 10/260/2756, k. 35.

³⁶ Należy tu zaznaczyć, że lista eksponatów omówiona w tekście nie została wyczerpująco zaprezentowana, por. np. ekspozycja gdańskich urządzeń pomiarowych („*Danziger Allgemeine Zeitung*”, R. 81, 3 VIII 1929, nr 180) czy silników i mostu zwodzonego firmy M.A.N. (*Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg A.-G.*; „*Hansa*”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1220).

³⁷ „*Hansa*”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1198.

³⁸ Obchodom poświęcono szereg artykułów prasowych. Wspomnienia z okresu 25 lat pracy akademickiej profesora Ortona Schulzego zob. „*Danziger Allgemeine Zeitung*”, R. 81, 17 VII 1929, nr 165; relacje absolwentów zob. „*Danziger Neueste Nachrichten*”, 18 VII 1929, nr 166; artykuły o znaczeniu Wyższej Szkoły Technicznej dla niemieckości WMG, dane statystyczne i historia uczelni zob. „*Danziger Allgemeine Zeitung*”, R. 81, 17 VII 1929, nr 165; 19 VII 1929, nr 167; 20 VII 1929, nr 168; „*Danziger Neueste Nachrichten*”, 19 VII 1929, nr 167.

³⁹ „*Danziger Allgemeine Zeitung*”, R. 81, 19 VII 1929, nr 167.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Szczegółowy opis ceremonii oddania budynku do użytku oraz jego wyposażenia zob. „*Danziger Allgemeine Zeitung*”, R. 81, 17 VII 1929, nr 165; 20 VII 1929, nr 168; 22 VII 1929, nr 169; „*Danziger Zeitung*”, 20 VII 1929, nr 199; „*Danziger Zeitung*”, 21 VII 1929, nr 200; „*Danziger Neueste Nachrichten*”, 18 VII

głównej bibliotece zaprezentowano wystawę najnowszych publikacji technicznych i gospodarczo-politycznych⁴². W nowym Muzeum Krajowym w Oliwie odbył się wernisaż wystawy poświęconej historii Wyższej Szkoły Technicznej⁴³, a w hali sportowej – uroczysty bankiet⁴⁴. Uczestnicy obchodów zwiedzali także obserwatorium meteorologiczne we Wrzeszczu, a przede wszystkim wystawę „Bauten der Technik”. Goście otrzymali również bilety na specjalny spektakl w miejskim teatrze⁴⁵ oraz zaproszenie do udziału w atrakcjach przygotowanych przez studentów (w pokazowym rejsie po Motławie udekorowanymi kajakami, wieczornym przemarszu z pochodniami, scenkach z życia uczelni⁴⁶, pokazie gimnastycznym i pochodzie w przebraniach kojarzonych z poszczególnymi wydziałami uczelni)⁴⁷.

W trakcie trwania wystawy, w dniach 16–18 lipca odbywał się w Gdańsku Zjazd Niemieckiego Towarzystwa Technologii Morskiej (*Schiffbautechnische Gesellschaft*), liczącego półtora tysiąca członków. Uczestniczyli w nim liczni dyrektorowie stoczni, reprezentanci pruskich władz ministerialnych oraz przedstawiciele Towarzystwa Inżynierów Niemieckich⁴⁸. W ramach serii odczytów omówiono innowacje technologiczne⁴⁹, a po zwiedzeniu laboratoriów Wyższej Szkoły Technicznej oraz wystawy „Bauten der Technik”, przewodniczący gremium przekazał na ręce rektora uczelni datkę w wysokości 15 tys. marek, przeznaczony dla studentów techniki okrętowej na pobyty stypendialne w Niemczech⁵⁰.

1929, nr 166; 20 VII 1929, nr 168. Za projekt odpowiedzialni byli prof. Albert Carsten wraz z pomocnikami: inż. Persicke, pełniącym funkcję Regierungsbauführera, oraz asystentem z Instytutu Fizyki, określanym jako dr Wolf i odpowiedzialnym za wyposażenie audytorium w aparaturę.

⁴² „Danziger Neueste Nachrichten”, 16 VII 1929, nr 164; „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 17 VII 1929, nr 165.

⁴³ W pierwszym z czterech działów, poświęconym historii gmachu uczelni, zaprezentowano oryginalne projekty gmachu i dokumentację faz budowy. W drugim dziale przedstawiono sylwetki żyjących wykładowców. Trzeci dział obejmował sprawy studentów (dane statystyczne), czwarty zaś poświęcony był wykładom oraz korporacjom akademickim. Szczegółowy opis ekspozycji zob. „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 19 VII 1929, nr 167; „Danziger Neueste Nachrichten”, 20 VII 1929, nr 168.

⁴⁴ „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 22 VII 1929, nr 169.

⁴⁵ Odgrywano wówczas popularną barokową komedię *Absurda Comica oder Herr Peter Squenz* Andreasa Gryphiusa („Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 2 VII 1929, nr 152).

⁴⁶ *25 Jahre Technische Hochschule Danzig*, „Zentralblatt der Bauverwaltung”, R. 49, 7 VIII 1929, nr 52, s. 520–521.

⁴⁷ Podczas pochodu poszczególni studenci byli przebrani za mikroskop, aparat fotograficzny i lampę rtęciową, z kolei studenci architektury nieśli miniaturowe piramidy oraz antycznej kolumny, a także ciągnęli pojazd z pomalowaną na złoto makietą Kościoła Mariackiego w Gdańsku. O trasie przemarszu oraz innych detalach pochodu zob. „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 13 VII 1929, nr 162; „Danziger Neueste Nachrichten”, 13 VII 1929, nr 162. Szerzej o przebiegu pozostałych wydarzeń w ramach obchodów jubileuszu Wyższej Szkoły Technicznej zob. „Danziger Allgemeine Zeitung”, R. 81, 18 VII 1929, nr 166.

⁴⁸ „Danziger Neueste Nachrichten”, 18 VII 1929, nr 166.

⁴⁹ Szczegóły dotyczące wystąpień zob. *Sommertagung der schiffbautechnischen Gesellschaft in Danzig*, „Hansa”, R. 66, 27 VII 1929, nr 30, s. 1199–1200; „Schiffahrt, Danziger Schiffs- und Hafennachrichten”, dodatek do „Danziger Zeitung” z 18 VII 1929.

⁵⁰ „Danziger Allgemeine Zeitung”, 18 VII 1929, nr 166.

Na wieść o tym geście liczni przemysłowcy przeprowadzili zbiórkę, podczas której zgromadzono łącznie około 300 tys. marek⁵¹.

Uroczyste zamknięcie wystawy nastąpiło 11 sierpnia 1929 r. Według informacji prasowych, w ciągu czterech tygodni wystawę zwiedziło około 25 tys. osób (w tym, poza wspomnianymi uczestnikami obchodów rocznicy Wyższej Szkoły Technicznej i zjazdów, aż 2 tys. marynarzy z włoskiej dywizji floty⁵², setki uczniów z gdańskich i niemieckich szkół⁵³, a także specjalne delegacje z Polski, ZSRR⁵⁴ oraz reprezentanci władz miejskich Hamburga i Królewca). W dniu zakończenia wystawy odbyła się ceremonia wręczenia poszczególnym wystawcom pamiątkowych medali wybitych na polecenie Senatu WMG. Złoty medal otrzymała gdańska stocznia Schichaua. Przyznano również ponad 20 srebrnych medali i 30 brązowych⁵⁵. W prasie stwierdzono, że żadna z odbywających się dotychczas w Gdańsku wystaw nie wzbudziła tak ogromnego zainteresowania. Podkreślano znaczenie eksponatów, ich walory innowacyjne i edukacyjne, przede wszystkim zaś licząc na rozwój gospodarczy podmiotów z obszaru Wolnego Miasta w najbliższych latach. Wprawdzie ze względu na wielki kryzys gospodarczy, istniejący od jesieni 1929 r., praktyczny rezultat całego przedsięwzięcia był niewielki, wydaje się jednak, że wystawa „*Bauten der Technik*” stanowiła, zarówno w historii gospodarki WMG, jak i w historii gdańskiego wystawiennictwa, wydarzenie o znaczącej randze.

Summary

The purpose of this publication is to reconstruct the origins and conduct of the international maritime exhibition „*Bauten der Technik*”, which took place in the summer 1929 in Gdańsk, as well as the introduction to the issues of official celebration of the 25th anniversary of the Technical High School in the Free City of Danzig (Technische Hochschule der Freien Stadt Danzig).

⁵¹ Na marginesie warto zaznaczyć, że w 1929 r. liczba studentów uczelni wynosiła ponad 1600 osób, a studenci techniki okrętowej (Schiffbau) stanowili w niej liczną, ponaddwuosobową grupę („*Danziger Allgemeine Zeitung*”, 18 VII 1929, nr 166; 19 VII 1929, nr 167; „*Danziger Neueste Nachrichten*”, 19 VII 1929, nr 167; „*Danziger Zeitung*”, 24 VII 1929, nr 203). Wystawę zwiedzili również uczestnicy posiedzenia członków Związku Niemieckich Stowarzyszeń Marynarki (*Bund Deutscher Marine-Vereine*), które odbyło się w Gdańsku w dniach 2–5 VIII 1929 (szczegółowo o posiedzeniu zob. „*Danziger Allgemeine Zeitung*”, 1 VIII 1929, nr 178; 3 VIII 1929, nr 180; 5 VIII 1929, nr 181; 6 VIII 1929, nr 182; „*Danziger Neueste Nachrichten*”, 27 VII 1929, nr 174; 5 VIII 1929, nr 181).

⁵² O szczegółach pobytu włoskiej floty w WMG zob. „*Danziger Allgemeine Zeitung*”, 2 VIII 1929, nr 179; 3 VIII 1929, nr 180; „*Danziger Neueste Nachrichten*”, 3 VIII 1929, nr 180; 5 VIII 1929, nr 181.

⁵³ „*Danziger Neueste Nachrichten*”, 25 VII 1929, nr 172.

⁵⁴ Zob. „*Messe und Ausstellung*”, R. 11, 1–7 VIII 1929, nr 31, s. 9.

⁵⁵ Pełna lista nagrodzonych wystawców zob. „*Danziger Allgemeine Zeitung*”, 13 VIII 1929, nr 188; „*Danziger Neueste Nachrichten*”, 12 VIII 1929, nr 187.